

УДК 338.64

DOI: 10.31359/2312-3427-2018-347

Т.В. Стройко, д-р екон. наук, професор

Бабаєва К.О. студентка

Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського

ІННОВАЦІЙНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ

У статті визначено теоретичні аспекти дослідження інновацій та інноваційного потенціалу. Досліджено сучасний стан інноваційного розвитку країни та обґрунтовано основні перспективи інноваційного розвитку України. Сучасний стан інноваційної діяльності є наслідком відсутності стратегічного бачення та послідовної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку.

***Ключові слова:** економічний розвиток, інновації, інноваційний потенціал, державна політика, інноваційна модель розвитку, технологічна перебудова.*

Постановка проблеми. Динаміка економічного розвитку національної економіки та її компонентів у сучасних умовах все більше залежить від технологічних зрушень на базі інновацій. Уміння формувати й ефективно використовувати інноваційний потенціал стає вирішальним фактором забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств. З іншого боку, за роки ринкових трансформацій, визнання пріоритетності інноваційного розвитку вітчизняних підприємств, проголошення державної політики, спрямованої на інноваційну модель економічного розвитку залишилось переважно нормативною складовою державної політики, а не реальним механізмом структурної та технологічної перебудови підприємств України.

Метою нашого дослідження стало дослідження сучасного стану та обґрунтування стратегічних перспектив інноваційних аспектів розвитку України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття «інновація» та «інноваційний потенціал» стали концептуальним відображенням феномена інноваційної діяльності й отримали свій розвиток як економічна категорія з початку 80-х років ХХ ст.

Р.А. Фатхутдінов [8] визначає інноваційний потенціал як міру готовності організації виконати завдання, які забезпечать досягнення

поставленої інноваційної мети, тобто міра готовності до реалізації інноваційного проекту або програми інноваційних перетворень та впровадження інновації. Автор розглядає розвиток організації як реакцію на зміну зовнішнього середовища і підкреслює її стратегічний характер.

С.М. Ілляшенко [3] під інноваційним потенціалом розглядає деяку критичну масу ресурсів господарюючого суб'єкта (інтелектуальних, науково-дослідних, інформаційних і т. д.), необхідну і достатню для його розвитку на основі постійного пошуку та використання нових сфер і способів реалізації ринкових можливостей, які відкриваються перед ним, що пов'язано з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту. Автор більш детально виділяє такі складові інноваційного потенціалу: ринковий, інтелектуальний, кадровий, технологічний, інформаційний, інтерфейсний та науково-дослідний потенціали.

Геєць В.М. [1] трактує інноваційний потенціал як сукупність різних видів ресурсів, включаючи матеріальні, фінансові, інтелектуальні, інформаційні та інші ресурси, необхідні для здійснення інноваційної діяльності.

Інноваційний тип економічного розвитку дедалі більше стає тим фундаментом, який визначає економічну міць країни та її перспективи на світовому ринку. На початок 90-х років Україна володіла значними можливостями для успішного розвитку в науково-технологічній сфері. В Україні було створено науково)технічний потенціал, який за багатьма параметрами відповідав рівню найбільш розвинених країн. Вітчизняна наука та технології з окремих пріоритетних напрямів, наприклад, матеріалознавства, теоретичної фізики, математики, зварювального виробництва, захисних та зміцнюючих покриттів, біотехнологій тощо, зберігають передові позиції у світі. [6].

За минулі 26 років через непослідовність державної політики щодо підтримки наукової та науково-технічної сфери та активну діяльність деяких фондів, організацій та програм (зокрема, Фонд Дж. Сороса, Український науково-технологічний центр) відбулося суттєве відставання на користь інших країн носіїв нових знань українського походження, особливо — здобутих ними результатів [4].

За даними Євростату та Національного наукового фонду США, у 2016 році частка високо та середньовисокотехнологічного секторів у виробництві промислової продукції складала у Швейцарії відповідно 14,6% та 21,3%, Ізраїлі – 38% та 12,6%, Південній Кореї – 21% та 33,4%, Німеччині 3,7% та 28%, Чехії – 4,2% та 42%, Україні – 2,9% та 10,9%. При цьому у 2016 році ВВП на душу населення у цінах 2010 року в цих країнах становив: у Швейцарії 76 667,4 доларів США, Ізраїлі – 34 134,8, Південній

Кореї – 26 152, Німеччині 46 747,2, Чехії –22 779,3, що від семи до двадцяти п’яти разів більше, ніж в Україні – 2 991,6 доларів США[7].

Стратегічну мету з формування в Україні високорозвиненої соціально орієнтованої економіки, що базується на знаннях та інноваціях, передбачено Стратегією сталого розвитку «Україна-2020», схваленою Указом Президента України № 5 від 12.01.2015 р., планами дій з імплементації Угоди про асоціацію з ЄС, зобов’язаннями України щодо досягнення національних Цілей сталого розвитку на період до 2030 р. Але конкурентна позиція України є нерівноважною, що відображено у низці світових рейтингів [7].

За даними Всесвітнього економічного форуму – «Звіту про глобальну конкурентоспроможність 2017-2018 рр.», Україна посіла 81 місце серед 137 досліджуваних країн, піднявшись на чотири позиції. За компонентами підіндексу, який характеризує ефективність ринків – ключового фактору на стадії інвестиційного зростання (індустріалізації) – Україна посідає 101 місце за ефективністю товарних ринків серед 137 країн, 120 – за ефективністю фінансових і 86 – за ефективністю ринку праці.

Готовність до адаптації технологій та інновацій оцінена на рівні 81 місця. При цьому за показником «Ринкові інституції» наша країна посідає 118 місце, а за розвиненістю бізнесу – 90. Серед факторів, важливих для розвитку промисловості, сприятливими є хіба що розмір доступного ринку (за ємністю ринку Україна посідає 47 місце) та освіта (наша країна посідає 35 місце).

Відповідно до індексу інноваційного розвитку, представленого агентством Bloomberg у 2018 році. Україна на 46 місці серед 50 досліджуваних країн. При цьому наша країна виявилася найгіршою за продуктивністю праці (50 місце), що свідчить про низький рівень застосовуваних технологій та виробництво товарів з низькою доданою вартістю, і потрапила до трійки аутсайдерів за технологічними можливостями (48 місце). Водночас вона зберігає високе 21 місце за ефективністю вищої освіти та 27 місце за патентною активністю, тобто має потенціал до розвитку [7].

Інформація щодо кількості працівників, задіяних у виконанні НДР, за категоріями персоналу наведена в таблиці. У 2017 р. частка виконавців НДР (дослідників, техніків і допоміжного персоналу) у загальній кількості зайнятого населення становила 0,58 %, у тому числі дослідників – 0,37 %. За даними Євростату, у 2015 р. найвищою ця частка була у Фінляндії (3,21 % і 2,35 %), Австрії (3,10 % і 1,92 %) та Швеції (2,97 % і 2,33 %);

найнижчою – у Румунії (0,53 % і 0,33 %), Кіпрі (0,83 % і 0,61 %), Польщі (1,0 % і 0,75 %) та Болгарії (1,0 % і 0,65 %). [2].

Питома вага докторів наук та докторів філософії (кандидатів наук) серед виконавців НДР становила 27,7 %, серед дослідників – 43,8 %.

Кількість працівників в Україні, задіяних у виконанні НДР

Показники	Кількість працівників, осіб		Із загальної кількості працівників – жінки	
	2016	2017	2016	2017
<i>Усього</i>	97912	94274	46046	44173
дослідники	63694	59392	28660	26533
техніки	10000	9144	5762	5368
допоміжний персонал	24218	25738	11624	12272
Із загальної кількості мають науковий ступінь				
доктора наук	7091	6942	1904	1883
доктора філософії (кандидата наук)	20208	19219	9505	9030

Примітка. Сформовано за даними [2].

Більше половини загальної кількості докторів наук та докторів філософії (кандидатів наук), які здійснювали наукові дослідження і розробки, працювали в організаціях державного сектору економіки, 36,1 % – вищої освіти, 5,4 % – підприємницького сектору.

Для виправлення ситуації необхідно сприяти зміні структури експорту у бік скорочення частки експорту сировини та товарів з низькою доданою вартістю і розвитку видів діяльності з високою доданою вартістю, тобто перейти від низькотехнологічної ресурсної до високотехнологічної інноваційної економіки.

Перспективи інноваційного розвитку України значною мірою залежать від результатів її співпраці з ЄС. Підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС стане вагомим інструментом активізації співробітництва в інноваційній сфері та новим форматом у розвитку цих відносин.

Це дозволить країні отримати: досвід технологічної модернізації вітчизняного виробництва за рахунок оволодіння новітніми наукомісткими

технологіями; додаткові переваги спільної науково-технічної діяльності з країнами-членами ЄС – рівні умови для реалізації інноваційних проектів, використання інституційних, інформаційних та фінансових можливостей країн-членів ЄС.

Україна належить до третьої групи країн – міжнародних партнерів РП та увійшла до 11-ти провідних наукових країн світу, які визначені ключовими стратегічними партнерами ЄС в програмі ЄС «Горизонт 2020» і тому може брати участь в певних проектах РП8 на особливих умовах. [5]

Протягом 2013-2018 років Уряд та Президент України схвалили майже 40 стратегічних документів галузевого рівня, які стосуються розвитку інновацій в тій чи іншій сфері. Розробляються Стратегія розвитку промислового комплексу України, Стратегія розвитку експорту продукції сільськогосподарства, харчової та переробної промисловості України до 2026 року, Стратегія низьковуглецевого розвитку до 2050 року. Зважаючи на це, Стратегія інноваційного розвитку України є кроссекторальною стратегією, спрямованою на вирішення питань розвитку інноваційної діяльності, спільних для усіх сфер економіки, та розвиток зв'язків між тими, хто створює і впроваджує новачії. Стимулювання впровадження новачій у кожній окремій галузі належить до сфери компетенції відповідного міністерства та його галузевих стратегічних документів.

Висновки. Сучасний стан інноваційної діяльності є наслідком відсутності стратегічного бачення та послідовної політики щодо переведення України на інноваційний шлях розвитку, формування національної інноваційної екосистеми, яка забезпечувала б його реалізацію і підвищувала розвиток інноваційної культури в державі, використовуючи, крім фінансових, інші механізми розвитку інноваційної діяльності.

Бібліографічний список: 1. Геєць В.М. Інноваційна стратегія українських реформ / [В.М. Геєць, А.С. Гальчинський, А.К. Кінах, В.П. Семиноженко] – К.: Знання України, 2002. – 336 с. – Бібліогр.: С. 322–336. 2. Державна служба статистика України /Здійснення наукових досліджень і розробок у 2017 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу:<http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/ni/zndr2017.doc>. 3. Ілляшенко С.М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: навч. посібник / С.М. Ілляшенко. – Суми: Університетська книга, 2003. – 278 с. 4. Лиськова Л.М. Активізація інноваційного розвитку як умови повноцінної інтеграції з Євросоюзом // Економіка: проблеми теорії та практики: Зб. наук. праць. – Вип. 207. – В 5 т. Т. IV. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2005. – С. 1020-1029, (0,4 др. арк.) 5. Луцків О.М. Напрями взаємодії України та ЄС в інноваційній сфері/[Електронний ресурс]. – Режим доступу:ird.gov.ua/irdp/e20150101.pdf

6. Методичні рекомендації з розробки стратегії інноваційного розвитку підприємств / За редакцією Харківського Д.Ф. / Одеса: Інвац, 2006. – 32 с.
7. Стратегія інноваційного розвитку України на період до 2030 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/gromadske-obgovorennya/2018/10/22/innovatsiynogo-rozvitku-ukraini.pdf>. 8 Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: учебник / Р.А. Фатхутдинов – 2-е изд. – М.: ЗАО Бизнес-школа «Интел-Синтез», 2000. – 624 с.

Стройко Т.В., Бабаева Е.А. Инновационные аспекты развития Украины: современное состояние и стратегические перспективы. В статье определены теоретические аспекты исследования инноваций и инновационного потенциала. Исследовано современное состояние инновационного развития страны и обоснованы основные перспективы инновационного развития Украины. Перспективы инновационного развития Украины в значительной степени зависят от результатов ее сотрудничества с ЕС. Подписание Соглашение об ассоциации между Украиной и ЕС станет весомым инструментом активизации сотрудничества в инновационной сфере и новым форматом в развитии этих отношений. Современное состояние инновационной деятельности является следствием отсутствия стратегического видения и последовательной политики по переводу Украины на инновационный путь развития.

Ключевые слова: экономическое развитие, инновации, инновационный потенциал, государственная политика, инновационная модель развития, технологическая перестройка.

Stroiko Tatiana, Babaeva Ekaterina. – The innovative aspects of Ukraine's development: state of the art and strategic perspectives. The article defines theoretical aspects of the research of innovations and innovative potential. The present state of the country's innovative development and the main perspectives of innovative development of Ukraine are substantiated. The prospects for Ukraine's innovative development depend to a large extent on the results of its cooperation with the EU. The signing of the Association Agreement between Ukraine and the EU will become a powerful tool for intensifying cooperation in the innovation sphere and a new format in the development of these relations. The current state of innovation activity is the consequence of the lack of a strategic vision and consistent policy for the transfer of Ukraine to the innovative way of development.

Key words: economic development, innovations, innovative potential, state policy, innovative model of development, technological adjustment.

Стаття надійшла до редакції: 20.07.2018 р